

Lodovico Guicciardini, *Beschrijving van de hele Nederlanden, ook genoemd Nederduitsland*, Nederlandstalige uitgave uit 1612

P 100 – 104

Antwerpen – Bijvoegsel

P 100

Bijvoegsel

[De heerlijke en vermaarde koopmansstad Antwerpen werd uitvoerig door onze auteur beschreven. Gebeurtenissen die we zelf hebben meegemaakt willen we de lezer niet onthouden.

P 101

Deze feiten gebeurden nadat het Eedverbond der Edelen op 5 april 1566 het Smeekschrift der Edelen overhandigde aan de gouvernante¹ waarin ze vroegen om de opschorting van de strenge ordonnaties met betrekking tot religie. Hierop volgde voor de gereformeerde religie de vrijheid en toelating om in het openbaar te prediken in Antwerpen, Doornik, West-Vlaanderen, Holland, Zeeland en elders. Op 20 augustus vond de beeldenstorm plaats in Antwerpen en ook op andere plaatsen. In Antwerpen was er ook een grote opstand op 14 maart 1567. Het volk kwam gewapend naar de Meirbrug en er was groot wantrouwen tussen de mensen. Oorzaak was dat vendels soldaten waren geronseld door de heer van Toulouse² voor een strijdmacht van de gereformeerden die te Oosterweel buiten Antwerpen door het leger van de regentes werd verslagen. Maar door de inspanningen van de prins van Oranje, de graaf van Hoogstraten³ en burgemeester Antoon van Stralen werd deze opstand bedwongen. Door deze opstand en verschillende klachten uit alle hoeken was de gouvernante niet weinig bevreesd voor haar persoon. Ze werd gesteund door een aantal edelen aan het hof die de edelen van het land de 'geuzen' noemden, wat zoveel betekent als bedelaars. De edelen waren hierover verbolgen, maar namen deze naam aan en beroemden zich er op. Hieruit is grote verdeeldheid ontstaan.

Door de behendigheit van de regentes en het ontzag voor haar en de macht van de koning kwam alles tot bedaren. De predikingen werden stopgezet, ook in Antwerpen,

---

¹ Margaretha van Parma.

² Jan van Marnix.

³ Antoon II van Lalaing.

en de kerken van de gereformeerden afgebroken. De regentes werd met haar leger onder aanvoering van graaf Karel van Mansfeld in de stad ontvangen. De beeldenstormers werden overal gevangengenomen en velen opgehangen. In de hoop op kwijtschelding voor iedereen was het land tot rust gebracht. De prins van Oranje, Brederode, de graaf van Hoogstraten, andere edelen van het land trokken weg, net zoals een massa gereformeerden. Er bleef alleen nog een groot aantal gevangenen achter, waarmee de gevangenen vol zaten, en die terechtgesteld werden.

De Spaanse Furie

Maar toen de koning en het hof in Spanje werden ingelicht, kreeg de hertog van Alva opdracht van de koning om het bestuur van de Nederlanden over te nemen. Hij vertrok in mei 1567 met een leger vanuit Barcelona en kwam op 28 augustus aan in Brussel. Toen hij zijn opdracht van de koning toonde, werd hij door het hof in Brussel ontvangen. De regentes vertrok (niet zonder groot verdriet van velen).

Zodra hij het bestuur in handen had, ging hij met grote strengheid te werk. Hij richtte een nieuwe raad op, namelijk de Raad van Beroerte of de Bloedraad, die de absolute macht had om te oordelen en doodstraffen uit te spreken. Hierdoor ontstond grote angst in het land. Veel personen werden gevangen genomen en op basis van de ordonnanties terechtgesteld. Daarom vertrokken velen uit de Nederlanden.

Hij heeft ook de graven van Egmont en van Horne aan het hof ontboden om staatszaken te bespreken. De prins van Oranje was naar Duitsland vertrokken. Maar eens daar aangekomen, liet hij hen gevangennemen en naar het kasteel van Gent overbrengen. Op 5 juni 1568 werden zij te Brussel onthoofd. Als eeuwige nagedachtenis liet de hertog in het midden van het kasteel van Antwerpen (dat hij ondertussen had gebouwd) een *tropheum* of overwinningsteken oprichten. Dit was een koperen, levensgroot beeld van hemzelf met onder zijn voeten twee metalen beelden, die de edelen van het land voorstelden. Op het voetstuk was in steen gehouwen: *Ferdinando Alvarez de Toledo Albae Ducis, Philippi I I Hispan. Regis apud Belgas Praefecto, quod extincta seditione rebellibus pulsus, Religione procurata, Iustitia culta, Provincias pace firmarit, Regis optimi fidelissimo ministro positum.*

Het kasteel, waar het beeld stond, werd door de hertog zeer sterk en stevig uitgebouwd. Er was ook een garnizoen gelegd tot groot leed van de Antwerpenaren. Op 26 april 1574 kwamen muitende Spaanse soldaten via het kasteel naar Antwerpen, stichtten er grote wanorde en dreigden de stad te plunderen. Ze riepen "*fuora*"
L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Bijvoegsel over Antwerpen, p. 100-104

veillacos, fuera veillacos". Ze joegen ook de Walen en gouverneur Champagney⁴ de stad uit en begingen veel brutaliteiten om hun volle uitbetaling te krijgen totdat zij met geld en behendigheid tevreden werden gesteld. De burgers moesten het bedrag van vierhonderdduizend gulden opleveren.

Maar dit is niet te vergelijken met het leed dat de stad werd aangedaan vanuit het kasteel toen de Staten van het land in Gent vredesonderhandelingen voerden met de Hollanders en de Zeelanders na het overlijden van de grote commandeur⁵. (De muitende Spaanse soldaten stelden omwille van hun achterstallige betaling het land in rep en roer. Ze overvielen en plunderden Aalst op 25 juli 1576 en Maastricht op 20 oktober. Hierdoor werden ze tot vijanden van het land verklaard.) Als bescherming tegen het geweld van de Spanjaarden, die niet uit het kasteel van Antwerpen wilden vertrekken, werden er nu verscheidene compagnies gewapenden de stad in gebracht naast de Hoogduitse die in dienst van het land waren.

De stad begon verschansingen op te bouwen tegen het kasteel. Maar voordat dit uitgevoerd was, kwamen de Spanjaarden uit Maastricht, Lier en Aalst op 4 november naar het kasteel. Ze waren enorm blij dat ze allemaal samengekomen waren en vielen meteen de stad aan. Ze richtten een grote slachtpartij aan onder de soldaten en de burgers. Zij werden meester van de stad met verlies van omtrent tweehonderd man, waaronder enkele grote heren. Naar schatting vier- à vijfduizend stedelingen kwamen om, zowel gedood als verdronken. De graaf van Oversteyn en de heer van Bièvre verdronken toen ze probeerden te ontkomen. De heer van Champagney, de markies van Havré en de markgraaf konden zich redden door langs een bolwerk op de schepen van de prins van Oranje te klimmen, en lieten zich naar Zeeland brengen.

P 102

De graaf van Egmont werd gevangengenomen, net als de heer van Capres en de heer van Goignies.

Zo'n zeshonderd huizen zijn afgebrand, net als het wijd vermaarde stadhuis. Dat was van binnen helemaal uitgebrand zodat nog alleen de muren overbleven. De Spanjaarden gaven zich dagenlang over aan plunderen en roven, richtten grote

---

⁴ Frederik de Perrenot.

⁵ Landvoogd Requesens.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Bijvoegsel over Antwerpen, p. 100-104

schade aan onder de burgers en rantsoeneerden hen. In heel deze Spaanse Furie kwamen meer dan achtduizend burgers en soldaten om. Sommigen schrijven wel tienduizend, zowel omgebracht als verdronken in de haven en in andere waters.

Vrede door de Pacificatie van Gent

De aangerichte schade was enorm. Men heeft berekend dat het gereed geld dat de Spanjaarden daarbij verkregen hebben meer dan dertig ton goud bedroeg, naast juwelen, zilverwerk en andere dingen. De schade door brand werd ook zeer hoog geschat. De Spanjaarden bleven meester tot Don Juan van Oostenrijk hier aankwam en de Pacificatie⁶ van de Staten ondertekende, waardoor de Spanjaarden vertrokken uit het land. Hij werd op 4 mei in Brussel aanvaard als gouverneur-generaal van de landen.

Toen de Spanjaarden hun betalingen ontvangen hadden, werd de hertog van Aarschot door de Staten aangesteld tot gouverneur van het kasteel. Hij stelde zijn zoon, de prins van Chimay, aan tot luitenant. Maar ook al waren de stad en het kasteel nu vrij van het Spaanse garnizoen, toch werd de stad nog steeds onder dwang gehouden. Want in de stad waren er nog Duitse vendels in dienst van de koning. Onder bevel van kolonels Fugger en Fronsbergh hadden zij de Spanjaarden geholpen bij de plunderingen van de stad, , en ze wachtten nog op hun betaling. Hiermee handelde Don Juan tegen de wil van de Staten van het land.

Hij regelde dat er nog vier vendels van kolonel Cornelis van Eynden zouden worden toegevoegd aan de vier vendels Duitsers in de stad Antwerpen. De kolonel zou de stadhouder en luitenant van het kasteel, de heer van Treslong, die daar stadhouder was, in goede verstandhouding bijstaan om de stad en het kasteel beheersen. De Staten ontdekten deze geheime overeenkomsten met Treslong en zochten alle mogelijke middelen om dit te voorkomen nadat Don Juan naar Namen vertrokken was. Ze stuurden baron van Liedekerke naar Antwerpen om de orde in de stad te handhaven. Met enige assistentie verkregen ze de medewerking van een van de kapiteins van het kasteel, de heer van Bours. Deze nam Treslong gevangen op 1 augustus 1577 en dwong zijn garnizoen uit het kasteel te vertrekken.

---

⁶ Pacificatie van Gent.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Bijvoegsel over Antwerpen, p. 100-104

's Anderendaags op de middag werden de Duitse soldaten in de stad van een grote vrees bevangen toen ze de oorlogsschepen van de prins van Oranje op de rivier zagen verschijnen. Zonder hun betaling vluchtten ze weg naar Bergen-op-Zoom en Breda. Ze leverden hun oversten over aan de Staten.

Daarna hebben de Antwerpenaren het kasteel aan de kant van stad afgebroken, de gracht gevuld en het kasteel geschikt gemaakt om de stad te verdedigen. Don Juan had geen goede verstandhouding met de Staten en leek hen te willen misleiden. De Pacificatie van Gent bleef voor de Staten van kracht. Op 18 september kwam de prins van Oranje naar Antwerpen en werd er met veel blijdschap ontvangen. Vandaar vertrok hij naar Brussel, de 23e van dezelfde maand, en is er met grote triomf en eer aangekomen. Op 22 oktober werd hij verkozen tot gouverneur van Brabant. Maar de Staten stelden aartshertog Matthias van Oostenrijk, broer van keizer Rudolf, aan tot gouverneur-generaal. Deze was op 2 oktober in de Nederlanden aangekomen. Don Juan en zijn aanhangers werden op 7 december tot staatsvijanden verklaard. De Staten brachten een groot leger tegen hen op de been met als bevelhebber de graaf van Boussu. Maar Don Juan is tijdens deze troebelen in Namen gestorven van de pest, omtrent 1 oktober 1578. Aartshertog Matthias werd in Antwerpen met alle eer ontvangen en stelde er orde op zaken.

Godsdienstvrijheid voor de gereformeerden

In het jaar 1578 werd het de gereformeerden toegestaan om openlijk te prediken. Ze kregen kerken ter beschikking gesteld in Antwerpen en op andere plaatsen. De heer van Champagny⁷, de heer van Heeze⁸ en de markies van Berghen hadden in Brussel een verzoekschrift ingediend hadden om de godsdienstvrede daar te beletten en te voorkomen dat de protestanten mochten prediken, maar zij werden gevangengenomen.

In het jaar 1579 op 28 mei voelden de katholieken in Antwerpen zich zeer vereerd door de aanwezigheid van aartshertog Matthias en vele andere katholieke heren en adel van het land en van de Staten. Daarom wilden ze een plechtige processie houden langs de grootste omtrek van de stad. Maar toen ze door het zogenaamde Molengat wilden trekken, werd hun dit verboden door de wacht (op bevel van de kapitein) en de

---

⁷ Frederik Perrenot.

⁸ Willem van Horne.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Bijvoegsel over Antwerpen, p. 100-104

weg werd afgesloten. Daarop begonnen enkele katholieke Italianen zich boos te maken. Ze trokken hun rapieren⁹ en wilden de weg met geweld vrij maken. De wachten vuurden enkele schoten af, waarbij een man en een vrouw werden gedood. De hele processie werd met zulk geweld terug in de kerk gedreven dat ze elkaar vertrappelden.

Dit leidde tot paniek in de hele stad. De kerk werd afgesloten gehouden met heel het gezelschap erin, waaronder de aartshertog en zijn gevolg. Toen de prins van Oranje dit hoorde, ging hij er met zijn lijfwachten naartoe om de bevolking¹⁰ te kalmeren, wat niet lukte omwille van het hevige getier "Papen uyt, Papen uyt". Maar hij heeft de aartshertog met zijn gevolg uit de kerk gekregen. Toen heeft het volk alle geestelijken, kanunniken, papen en monniken die daar voor de processie verzameld waren op schepen gezet en ze twee mijl buiten de stad gebracht.

P 103

Ze werden daar zolang vastgehouden tot men in de stad had beraadslaagd wat men met hen zou doen. Uiteindelijk is door tussenkomst van de prins opnieuw een godsdienstvrede gepubliceerd, waarbij de geestelijken mochten terugkeren naar sommige kerken. Maar de monniken van de biddende orden en de kanunniken moesten buiten de stad blijven.

Ondertussen werd de prins van Parma¹¹ luitenant in de plaats van Don Juan. Nadien werd hij door de koning aangesteld als gouverneur. Hij trok op met een Spaans leger en heeft over de Maas Helmont en Weert ingenomen. Hij trok verder naar Antwerpen maar zag dat hij daar niet veel kon doen, keerde terug en belegerde Maastricht. Ondertussen werd in Keulen over vrede onderhandeld, maar zonder succes. De Staten voelden dat ze zich op eigen kracht en met de hulp van aartshertog Matthias onvoldoende zouden kunnen beveiligen tegen de overmacht van de koning van Spanje. Ze begonnen te onderhandelen met de koning van Frankrijk opdat zijn broer, de hertog van Alençon, het land onder zijn bescherming zou nemen.

---

⁹ Degens.

¹⁰ De calvinisten.

¹¹ Alexander Farnese.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Bijvoegsel over Antwerpen, p. 100-104

Toen aartshertog Matthias dit vernam en merkte hoe weinig respect men voor hem had, gaf hij het gouverneurschap op. Op 29 oktober 1581 vertrok hij naar Duitsland. Daarna kwam de hertog van Alençon uit Engeland met aanbevelingen van de koningin. Hij kwam naar Antwerpen en werd er gehuldigd als hertog van Brabant. Maar deze nieuw aangestelde hertog vond dat hij niet genoeg autoriteit kreeg en dat zijn broer, de koning van Frankrijk, hem hulp en assistentie weigerde. Dat deed hem besluiten om zelf de absolute macht te grijpen. Het plan was om op één en dezelfde dag in alle plaatsen waar Fransen aanwezig waren, en vooral waar ze in garnizoen lagen, een coup te organiseren. Zelf zou hij Antwerpen innemen met zijn garnizoen. Maar aangezien hij dit niet kon doen zonder list, kondigde hij aan dat hij op 17 januari 1583 een wapenschouwing zou houden voor de stad, namelijk. Op datzelfde moment zouden de overmeesteringen van de andere steden gebeuren om de macht volledig in handen te krijgen. Met dat doel at de hertog vroeg zijn middagmaal en reed met ongeveer tweehonderd paarden en edellieden naar de Kipdorppoort, die op zijn bevel open gelaten was. Hij maakte zich met zijn leger gemakkelijk meester van de poort en de wachters werden vermoord. Met geweld overvielen de tweehonderd ruiters de stad, gevolgd door het hele leger. Er kwamen in de stad zeventien vendels en vier kornetten paarden, die allemaal samen riepen "*Ville gagnée, Vive la Messe, Tue, Tue*". Maar de burgers werden snel gewaar dat ze door een vijand werden overvallen en kwamen onmiddellijk overal met geweren uit hun huizen gelopen. Een nog kleine groep burgers stelde zich op tegen de Fransen om hen op te houden, zodat ze niet verder zouden kunnen trekken. Ondertussen werd met de trommel alarm geslagen en iedereen liep te wapen tegen de Fransen. Enkele vendels verzamelden en overal waar ze konden, spanden ze de kettingen.

God almachtig heeft de burgers zoveel mannelijke moed gegeven dat zij in bijna alle straten en pleinen de vijanden rechtsomkeert konden doen maken. Ze liepen in grote wanorde de stad uit en sprongen van de hoge muren naar beneden, nadat ze de poort een uur lang bezet hadden en reeds met vliegende vendels tot op de Grote Markt waren geraakt. Toen de burgers de omwalling weer hadden ingenomen, keerden zij het groot geschut naar buiten en schoten op degenen buiten de stad, namelijk de Zwitsers, die nog naar de stad marcheerden.

De poort lag vol doden, opeengestapeld tot wel anderhalve man hoog. Diep onderaan lagen er die nog leefden en jammerlijk riepen, maar zij zijn gestikt onder de grote hoop. Zowel in de stad als op de vesten vond men meer dan 1500 doden, die L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Bijvoegsel over Antwerpen, p. 100-104

begraven werden. Daarnaast waren er gekwetsten en gevangenen, waaronder veel adellijke personen van hoog aanzien. De hertog, die buiten gebleven was, zwierf met zijn leger van hier naar ginder tot hij terugkeerde naar Frankrijk, waar hij op 10 juni 1584 is overleden.

De Antwerpenaars verzetten zich tegen Parma

De prins van Parma was ondertussen goed gevorderd in zijn oorlogvoering met de hulp van de Malcontenten. Hij had al een groot gedeelte van het land terug onder de gehoorzaamheid aan de koning gebracht. Ten slotte kwam hij met zijn leger voor Antwerpen te liggen. Maar omdat hij geen middel zag om de stad met geweld in te nemen, wilde hij de stad uithongeren. Dit kon niet lukken zolang er toevoer mogelijk was vanuit Holland en Zeeland. Daarom nam hij de moeite om de Schelde af te sluiten en zo de stad in het nauw te drijven. Hij kwam met zijn leger naar Beveren in Vlaanderen op twee mijl van Antwerpen en stuurde Mondragon met de zijnen over de rivier. Zijn voornemen was om de Schelde met een brug af te sluiten, wat hem gelukt is. Met pleiten¹² legde hij een brug aan en sloot de rivier af. Aan elk uiteinde van de brug bouwde hij op de dijk een sterke schans, één in Vlaanderen en één in Brabant bij Oordam. Hij liet wel een dertigtal schansen bouwen. Vanaf de twee schansen bij het begin van de brug deed hij veel grote palen aan de kant in het water heien tot ze tot minstens vijftig voet diep kwamen in het water en het onmogelijk was om verder nog palen te plaatsen. Hierover werd planken gelegd. Op die manier versmalde hij de rivier langs beide kanten met meer dan 1000 voet.

P 104

Daartussen bleef nog 1300 voet over. Daar legde hij 32 pleiten die elk met twee ankers vast lagen. Daarover werden balken gelegd van de ene op de andere en daarop planken. Zo maakten ze een brug waar ze konden over gaan.

Elke schip had twee grote stukken geschut en dertig soldaten. Om deze brug te beschermen tegen aankomende zeilschepen lagen er dwars voor en achter de brug nog grote vloten, gemaakt van drijvende masten die met geweldige ankers vastlagen. De hele lengte van de brug was ongeveer 2400 voet. Aan beide zijden van de brug lagen wel tien uitgeruste oorlogsschepen. Dit waren de middelen die Parma

---

¹² Lange, platte vaartuigen.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Bijvoegsel over Antwerpen, p. 100-104

inzette om Antwerpen te bedwingen en waartegen Antwerpen ook haar best deed om zich te verweren.

Onder andere maakten de Antwerpenaars een zeer groot, zwaar bouwsel met masten op elkaar als een drijvend fort. Ze dachten er de werken van de vijand schadeloos mee te maken. Zij noemden het *Fin de la guerre*, wat betekent 'het einde van de oorlog'. Maar het was te zwaar en onhandig om te besturen. Uiteindelijk liep het vast aan de grond en viel in handen van de vijand. Ze hebben ook een groot schip uitgerust om de brug op te blazen. Het werd als volgt gemaakt. In het schip werd een overwelfde ruimte gemetseld en met molenstenen en zerkstenen verzwaard. In het ruim werd een groot aantal tonnen met buskruit gezet. Dan werd het schip afgedekt en vele gaten werden gemaakt om er brandende lonten door te trekken met koorden. Wanneer de koorden waarmee de lonten verbonden waren, verbrandden, dan zouden de lonten naar beneden vallen in het buskruit en het zo doen ontploffen. Achteraan het schip was een drijvende balk vastgebonden om het schip recht te houden in het midden van de rivier.

Dit schip dreef op 4 april tot aan de brug. De brand werd aangestoken, het vuur viel in het kruit en het schip ontplofte met alles wat erin zat. Een groot deel van de brug was weggeslagen. Het gaf zo'n geweldige klap dat het leek alsof hemel en aarde vergingen. Ook was er zo een geweldige slag in het water dat het water over de dijk vloog. Het fort van Kalloo en de velden errondom kwamen onder water te staan, zodat het water daar tot aan de knieën reikte, en het vuur en de lonten werden geblust. De schade bij het leger was groot, velen werden in de lucht geslingerd. Men schat dat achthonderd mensen de dood vonden, waaronder de markies van Richebourg¹³ en Robles¹⁴, heer van Billy, en veel kapiteins. De dag ervoor hadden de Zeelanders Liefkenshoek ingenomen en waren bezig met de andere schansen.

De Antwerpenaren probeerden ook met vijftien pleiten die onder het water zouden drijven. Dit lukte en de brug werd opengebroken. Maar de wind zat tegen en door andere problemen is men van Zeelandse zijde niet gevolgd. Zij stuurden ook enkele kleine vuurschepen er op af, maar die waren slecht gemaakt en hadden weinig effect.

---

¹³ Robert van Melun.

¹⁴ Caspar de Robles.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Bijvoegsel over Antwerpen, p. 100-104

Op 26 mei hebben de Antwerpenaren 's morgens rond drie uur hun schepen naar de Kauwensteinse dijk gebracht. Hetzelfde werd gedaan vanuit Holland en Zeeland. Er kwamen wel 120 schepen met soldaten 's morgens heel vroeg aan de dijk. Deze schepen schoten met zoveel geweld op de beide schansen op de dijk en ertussen, dat de vijand zich er niet tegen kon verzetten. De Spanjaarden leden veel schade en de loopschansen verlaten. Aan beide zijden zochten ze bescherming tegen de vijand en begonnen ze de brug op verschillende plaatsen open te breken om erdoor te kunnen varen. Parma verloor geen tijd en probeerde met alle geweld de dijk aan beide kanten terug te winnen. Hij had op het huis¹⁵ Kauwenstein zeven stuks geschut waarmee hij grote schade aanrichtte aan de schepen en het leger. Hierdoor kon het leger van Parma, aangemoedigd door Camillo del Monte, terug meester worden van de plaats na zeven of acht uur vechten. De verliezen aan beide kanten waren groot, want ze werden vijf keer aangevallen en elke keer teruggedrongen door de Antwerpenaren. Maar uiteindelijk konden ze de dijk terug overmeesteren.

Toen de Antwerpenaren zagen dat alle aanslagen mislukten, zijn ze op 17 augustus tot een redelijk akkoord gekomen met Parma. De 27e deed hij zijn triomfantelijke intocht. Tevoren had hij van de graaf van Mansfeld uit naam van de koning de ketting van het Gulden Vlies ontvangen. Het kasteel werd heropgebouwd en met veel groot geschut en een garnizoen bezet.]

---

¹⁵ Kasteel Kauwenstein.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Bijvoegsel over Antwerpen, p. 100-104